

Wyrok z dnia 1 lipca 1999 r.

I PKN 133/99

1. Pracownik ma interes prawny w rozumieniu art. 189 KPC w ustaleniu istnienia stosunku pracy z określonym podmiotem w następstwie zdarzenia wyczerpującego znamiona art. 23¹ KP.

2. Przepis art. 23¹ KP nie jest sprzeczny z art. 65 ust. 1 Konstytucji RP, który zapewnia wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz miejsca pracy.

Przewodniczący: SSN Józef Iwulski, Sędziowie SN: Zbigniew Myszkowski, Walerian Sanetra (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 1 lipca 1999 r. sprawy z powództwa Czesława A., Ryszarda K., Andrzeja J., Józefa A., Józefa O., Stanisława S. przeciwko Spółdzielni Mieszkaniowej „R.-Z.” w Ł. o ustalenie i zapłatę, na skutek kasacji powodów od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi z dnia 20 października 1998 r. [...]

o d d a l i ł kasację i nie obciążył powodów kosztami postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e n i e

W imieniu grupy powodów (Czesława A., Ryszarda K., Józefa A., Józefa O., Andrzeja J. i Stanisława S.) wniesiona została kasacja od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi z dnia 20 października 1998 r. [...], którym Sąd ten odrzucił ich apelację (od wyroku Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Łodzi z dnia 24 kwietnia 1998 r. [...]) w części dotyczącej odprawy pieniężnej i oddalił ją w pozostałym zakresie.

Sąd Pracy oddalił powództwo Czesława A., Ryszarda K., Józefa A., Józefa O., Andrzeja J. i Stanisława S., skierowane przeciwko Spółdzielni Mieszkaniowej „R.-Z.” w Ł. o ustalenie istnienia stosunku pracy oraz umorzył postępowanie w zakresie roszczeń o wynagrodzenia. Powodowie byli zatrudnieni w Spółdzielni Mieszkaniowej

„R.-Z.” w Ł. na podstawie umów o pracę na czas nie określony na stanowiskach gospodarzy domów. Uchwałą [...] z dnia 8 października 1996 r. rada nadzorcza Spółdzielni uchwaliła, iż z uwagi na konieczność zapewnienia lepszej obsługi oraz racjonalizacji kosztów konieczne są zmiany w strukturze organizacyjnej poprzez przekazanie grupy pracowników (gospodarzy domów) oraz obsługiwanego przez nich terenu „w administrowanie” wyspecjalizowanej firmie. Postanowieniem Sądu Rejonowego w Łodzi (Wydział Gospodarczy – Rejestrowy) z dnia 7 lipca 1997 r. strona pozwana została wpisana do rejestru. W dniu 31 października 1997 r. zawarła umowy z Przedsiębiorstwem Usługowo-Porządkowym „B.” w Ł. Na mocy umowy zleciła PUP „B.” sprzątnięcie swojego osiedla i przekazała tej firmie mienie w postaci 12 sztuk ta-czek, 3 wózków ogrodniczych, podkosiarkę do trawy i kosiarkę samojezdną. Jednocześnie PUP „B.” zagwarantował przejmowanym pracownikom wszelkie świadczenia przysługujące z mocy przepisów prawa, w tym również zatrudnienie. Pismem z dnia 31 października 1997 r. strona pozwana powiadomiła powodów, że z mocy art. 23¹ KP oraz uchwały [...] Rady Nadzorczej z dnia 8 października 1996 r., stają się oni z dniem 1 grudnia 1997 r. pracownikami PUP „B.” w Ł. w wyniku przejścia części zakładu pracy na innego pracodawcę. Jednocześnie strona pozwana pouczyła powodów o treści art. 23¹ § 4 KP. Powodowie w dniu 20 listopada 1997 r. złożyli stronie pozwanej oświadczenia, w których poinformowali, że nie wyrażają zgody na przejście do PUP „B.”. Protokołem z dnia 1 grudnia 1997 r. strona pozwana przekazała PUP „B.” akta osobowe powodów, kartoteki osobowe i kartoteki czasu pracy. Pomimo złożenia wspomnianych oświadczeń, powodowie nadal świadczyli pracę (od dnia 1 grudnia 1997 r. do dnia zamknięcia rozprawy), wykonując swoje stałe czynności. Początkowo odmawiali przyjęcia wynagrodzeń za pracę. Z uwagi na przedłużający się proces zaczęli jednak przyjmować wynagrodzenie wypłacane im przez PUP „B.”. W toku wykonywania swoich obowiązków (od dnia 1 grudnia 1997 r.) powodowie, jeżeli zużyli narzędzia przekazane przez Spółdzielnię, sami zapewniali sobie w ich miejsce inne oraz środki czystości. Nie zwracali się o przydział narzędzi czy środków czystości do pozwanego, wiedząc, że Spółdzielnia by im ich nie wydała. Nie prosili również o wydanie ich przez PUP „B.”, gdyż nie chcieli tego robić, nie czując się jego pracownikami. Praca powodów była kontrolowana przez administratorów Spółdzielni. Powodowie korzystają z pomieszczeń Spółdzielni. Tylko powodowie posiadają do nich klucze. Nie musieli ich nikomu zdawać. Z podobnych pomieszczeń korzystają także pracownicy PUP „B.” zobowiązani do sprzątnięcia części terenów Spółdzielni. Powo-

dowie Ryszard K., Józef A., Andrzej J. i Stanisław S. nadal zajmują lokale funkcyjne, ale ich sytuacja mieszkaniowa nie jest uregulowana.

Na podstawie tak ustalonego stanu faktycznego Sąd Pracy przyjął, że powodowie wykazali istnienie w sprawie interesu prawnego w ustaleniu, iż stosunek pracy łączy ich ze stroną pozwaną. Jako pracownicy Spółdzielni mieszkaniowej korzystali z mieszkań funkcyjnych, natomiast jako pracownicy PUP „B.” takiego prawa nie mieli. Fakt, iż Spółdzielnia umożliwiła powodom uregulowanie w inny sposób sytuacji mieszkaniowej, nie świadczy, iż tracą oni w ten sposób interes prawny w ustaleniu istnienia stosunku pracy. Mimo tego Sąd Pracy uznał powództwa za nieuzasadnione ze względu na to, że doszło do przejęcia części zakładu pracy przez nowego pracodawcę w rozumieniu art. 23¹ KP.

Rozpoznając apelację powodów, Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych stwierdził, że mimo przywołania w apelacji naruszenia prawa materialnego w postaci art. 24¹ KP, tj. przepisu, który nie miał w sprawie zastosowania, a nadto został skreślony ustawą z dnia 2 lutego 1996 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 24, poz. 110 ze zm.), „Sąd po zapoznaniu się z uzasadnieniem apelacji uznał, iż wolą apelanta było postawienie zarzutu naruszenia art. 23¹ KP, a powołany w apelacji art. 24¹ KP stanowi jedynie błąd pisarski”. Mając na uwadze charakter roszczeń powodów – ustalenie istnienia stosunków pracy – Sąd drugiej instancji zgodził się z Sądem Pracy, iż art. 189 KPC wymaga wykazania przez powodów istnienia interesu prawnego w ustaleniu. Istnienie interesu prawnego winno być przez powodów udowodnione, a nie uprawdopodobnione. Zdaniem Sądu pierwszej instancji, powodowie wykazali istnienie takiego interesu prawnego; polega on na utracie prawa do mieszkań funkcyjnych. Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych natomiast uznał, że ze zgromadzonego przez Sąd pierwszej instancji materiału dowodowego nie wynika, aby powodowie udowodnili istnienie interesu prawnego w ustaleniu istnienia stosunku pracy. W swoich zeznaniach powodowie R.K., J.A., A.J. i S.S. oświadczyli, że zajmują lokale funkcyjne. Z okoliczności tej nie można wywodzić, iż powodowie udowodnili w jakikolwiek sposób interes prawny swojego powództwa.

Oprócz tego Sąd drugiej instancji stwierdził, że dokonana przez Sąd Pracy „interpretacja stanu faktycznego w nawiązaniu do treści art. 23¹ KP jest prawidłowa, a rozważania prawne znajdują potwierdzenie w literaturze i doktrynie”. Ponadto, zgłaszane przez pełnomocnika powodów w postępowaniu apelacyjnym roszczenie, doty-

czące zasądzenia odpraw pieniężnych Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych uznał za niedopuszczalne w świetle art. 383 KPC i z tego powodu apelację w tej części odrzucił.

W kasacji zaskarżonemu wyrokowi zarzucono, że narusza on: 1. art. 23¹ § 1 KP „poprzez niewłaściwe jego zastosowanie i przyjęcie, że przedmioty przekazane przez pozwaną spółdzielnię stanowią część zakładu pracy w rozumieniu w/w artykułu” oraz „poprzez błędną jego wykładnię, polegającą na zupełnym pominięciu ratio legis tego przepisu jaką jest ochrona interesów pracowników zatrudnionych w zakładzie przejmowanym”; 2. art. 11 KP „poprzez naruszenie zasady swobody w zakresie zawierania stosunku pracy”; 3. art. 24 w związku z art. 65 Konstytucji RP „polegające na naruszeniu konstytucyjnej zasady swobody wyboru miejsca pracy i pracodawcy”; oraz 4. art. 189 KPC „poprzez niewłaściwe zastosowanie w/w przepisu i przyjęcie, że powodowie nie mieli interesu prawnego w ustaleniu stosunku pracy pomiędzy nimi a pozwaną Spółdzielnią, podczas gdy w wyniku przejęcia zakładu pracy, powodowie stracili szereg przywilejów związanych z dotychczasowym stosunkiem pracy”. Powołując się z niezrozumiałych przyczyn na art. 537 § 1 i § 2 KPK, powodowie wnieśli o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja nie mogła zostać uwzględniona, jakkolwiek jej zarzut dotyczący naruszenia w zaskarżonym wyroku art. 189 KPC jest uzasadniony. Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, oddalając apelację powodów, swoje niekorzystne dla nich rozstrzygnięcie oparł bowiem na dwóch podstawach, a mianowicie na art. 189 KPC oraz art. 23¹ KP, przy czym ten drugi przepis został prawidłowo zastosowany do ustalonego stanu faktycznego sprawy. Twierdzenie Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, że powodowie nie mieli interesu prawnego w ustaleniu ich stosunku pracy, nie jest trafne. W następstwie zastosowania art. 23¹ KP dochodzi bowiem do istotnej zmiany istniejącego stosunku pracy, gdyż z mocy ustawy dotychczasowy pracodawca zostaje w tym stosunku pracy zastąpiony przez nowego pracodawcę. Następuje zmiana po jednej stronie stosunku pracy, co trudno uważać za okoliczność mało istotną nie tylko w sensie faktycznym, ale także i prawnym oraz konstrukcyjnym. Stosunek pracy niby nadal jest ten sam, ale przecież – również w sensie prawnym – jest to inny stosunek, bo z udziałem innego podmiotu. Należy więc uznać, że pracownik z reguły ma

nie tylko faktyczny, ale i prawny interes w ustaleniu, które w istocie sprowadza się do tego, czy miał do niego zastosowanie art. 23¹ § 1 KP, a w konsekwencji, czy jego pracodawcą jest ten czy inny podmiot. Istnienie takiego interesu jest szczególnie wyraźne wtedy, gdy istnieją różnice w sytuacji prawnej dawnego i nowego pracodawcy, bo od tego w sposób pośredni zależy także sytuacja (uprawnienia i obowiązki) danego pracownika. Nie można także pomijać tego, że z reguły pracodawcy różnią się między sobą ich wewnętrznymi strukturami (organizacją) oraz obowiązującym u nich prawem wewnątrzzakładowym, które ma istotne znaczenie dla konkretyzacji praw i obowiązków zatrudnianych przez nich pracowników. Pośrednim dowodem na to, iż ustawodawca traktuje zmianę pracodawcy w trybie art. 23¹ § 1 KP jako związaną także z interesem prawnym pracowników jest to, iż stara się mu stworzyć szczególnie udogodnienia w rozwiązaniu stosunku pracy, przewidując w art. 23¹ § 4 KP, że w terminie jednego miesiąca od zawiadomienia przewidzianego w art. 23¹ § 3 KP pracownik może bez wypowiedzenia, za siedmiodniowym uprzedzeniem, rozwiązać stosunek pracy. Prowadzi to do wniosku, że teza przyjęta przez Sąd drugiej instancji, iż powodowie nie mieli interesu prawnego w dochodzeniu ustalenia ich stosunków pracy, nie zasługuje na aprobatę. Trudno bowiem przyjąć, że pracownik nie ma interesu w tym, by wiedzieć, kto jest jego pracodawcą, a tym samym, kto może mu wydawać polecenia, od kogo może żądać wynagrodzenia i innych świadczeń, itp. oraz że nie jest to jego interes prawny.

Na uwzględnienie nie zasługuje natomiast zarzut kasacji naruszenia art. 23¹ § 1 KP, art. 11 KP oraz art. 24 w związku z art. 65 Konstytucji. Z ustaleń stanowiących faktyczną podstawę rozstrzygnięcia Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wynika bowiem, że odpowiada ono hipotezie przepisu art. 23¹ § 1 KP. W istocie doszło do przejęcia przez nowego pracodawcę placówki, w której zatrudnieni byli powodowie. W pojęciu przejęcia części zakładu pracy w rozumieniu tego przepisu istotne przy tym znaczenie ma kategoria zadań, które są przekazywane nowemu pracodawcy. Innymi słowy, pojęcie placówki zatrudnienia (części zakładu pracy) należy relatywizować także do zadań wykonywanych przez daną grupę pracowników, a nie jedynie do elementów środowiska pracy o charakterze materialnym (majątku, pomieszczeń). Przy takim zaś założeniu nie może budzić wątpliwości, iż powodowie znaleźli się w sytuacji ujętej w art. 23¹ § 1 KP i w związku z tym z mocy prawa stali się pracownikami nowego pracodawcy. Zgodzić należy się z twierdzeniem kasacji, że celem art. 23¹ KP jest ochrona interesów pracowników, zwłaszcza w obliczu dokonywanych

zmian o charakterze restrukturyzacyjnym (podmiotów gospodarczych, ale nie tylko). Prowadzi to do wniosku, iż art. 23¹ § 1 KP powinien być interpretowany w takim kierunku, by zapewnić większą stabilizację stosunków pracy, mimo zachodzących zmian strukturalnych i majątkowych podmiotów (i w podmiotach) występujących w roli pracodawców. Służy temu między innymi szerokie ujmowanie pojęcia „przejścia” zakładu pracy na innego pracodawcę, jak również pojęcia „części zakładu pracy” (placówki zatrudnienia) w kontekście regulacji art. 23¹ § 1 KP. Nie zawsze taki kierunek wykładni jest korzystny dla konkretnych pracowników w konkretnej sytuacji, ale nie ulega wątpliwości, iż generalnie lepiej służy on interesom pracowników niż restryktywna interpretacja „przejścia zakładu pracy lub jego części na innego pracodawcę”. To jednak, iż w danym przypadku dla danego pracownika może okazywać się on mniej korzystny, nie może uzasadniać zmiany tego kierunku. Oznaczałoby to bowiem zmianę interpretacji tego samego przepisu od przypadku do przypadku, a ściślej rzecz biorąc, w zależności od tego, czy dla danego pracownika w konkretnej sytuacji jest ona mniej korzystna, czy korzystniejsza, przy założeniu, że wybierać zawsze należy taką, która jest dla niego korzystniejsza z uwagi na sytuację, w jakiej się on znajduje w danym momencie. Taka metoda wykładni prawa, które przy tym samym jego brzmieniu ma w istocie mieć różną treść, w zależności od tego, co jest dla pracownika w jego konkretnej sytuacji (czy też według jego aktualnej oceny) korzystniejsze (wykładnia „konkretna” w szczególnym rozumieniu tego słowa), jest nie do przyjęcia. W konsekwencji zarzut, iż przyjęty w zaskarżonym wyroku sposób wykładni art. 23¹ § 1 KP, pomija ratio legis tego przepisu, oparty jest na nieporozumieniu, a w każdym razie na uproszczonym pojmowaniu celu i funkcji tego przepisu.

Chybione są także zarzuty odwołujące się do zasady swobody zatrudnienia. Według art. 11 KP nawiązanie stosunku pracy, bez względu na jego podstawę prawną, wymaga zgodnego oświadczenia woli pracodawcy i pracownika. Przepis ten nie został naruszony w zaskarżonym wyroku, bo powodowie nawiązali swoje stosunki pracy w drodze umów o pracę, a więc zgodnych oświadczeń woli stron. W następstwie przejścia części zakładu pracy na nowego pracodawcę w trybie art. 23¹ § 1 KP nie został nawiązany nowy stosunek pracy, a jedynie – po stronie podmiotowej (pracodawcy) – uległ on przekształceniu. Żadnego nawiązywania nowego stosunku pracy (z nowym pracodawcą) nie było, wobec tego nie mógł w tym przypadku zostać naruszony przepis, który przewiduje (tylko) konieczność nawiązywania stosunków pracy w drodze zgodnych oświadczeń woli stron, ale już nie ich przekształ-

cania. Gdyby nawet hipotetycznie przyjąć, że jest inaczej, to wynikałoby z tego jedynie, iż regulacja z art. 23¹ § 1 KP koliduje z zasadą z art. 11 KP, co z kolei oznaczałoby tylko, iż ustanawia ona odstępstwo od tej zasady. Jeżeli zaś w sprawie znajduje zastosowanie przepis stanowiący wyjątek, to nie oznacza to przecież, że tym samym naruszona zostaje norma zawierająca regułę ogólną, gdy stan faktyczny mieści się w regulacji wyjątkowej. Jest zaś przy tym oczywiste, że art. 11 KP nie ma wyższej mocy prawnej niż art. 23¹ § 1 KP. W myśl powoływanego w kasacji art. 65 ust. 1 Konstytucji RP, każdemu zapewnia się wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz miejsca pracy. Wyjątki określa ustawa. Przepis ten nie został naruszony w zaskarżonym wyroku, gdyż powodowie nie zostali ograniczeni w swojej wolności wyboru zawodu oraz miejsca pracy. Jeżeli wybrany zawód im nie odpowiada, podobnie jak i „miejsce pracy” (które przy tym, ściśle biorąc, nie może być identyfikowane z pracodawcą), to mogą je zmienić, przy czym ustawodawca stworzył im dodatkowe ułatwienia w tym względzie w art. 23¹ § 4 KP, gdyż mogli swoje stosunki pracy rozwiązać w trybie niezwłocznym, przy czym takie rozwiązanie powodowałoby dla nich skutki, jakie przepisy prawa pracy wiążą z rozwiązaniem stosunku pracy przez pracodawcę za wypowiedzeniem. Wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy nie oznacza przy tym, że raz wybrany zawód, a zwłaszcza raz wybrane miejsce pracy (zatrudnienie u danego pracodawcy) nie może ulec zmianie, a pracodawca nie może rozwiązać stosunku pracy. Również on ma wolność wyboru, może wybrać sobie pracownika i przez dogodny dla niego czas może go zatrudniać, jakkolwiek ta jego wolność podlega znacznie większym ograniczeniom niż wolność pracownika (obywatela). Ponieważ przepis art. 23¹ KP nie pozbawia pracownika wolności wyboru zawodu ani wolności wyboru miejsca pracy, bo przecież może on rozwiązać stosunek pracy, który mu nie odpowiada, a jednocześnie „wolność” ta nie sięga tak daleko, że pracownik ma gwarancję – a jeżeli tylko taka jest jego wola – zatrudnienia tam, gdzie chce (u tego pracodawcy, u którego chce być zatrudniony), za oparty na nieporozumieniu należy uznać zarzut dotyczący naruszenia art. 65 Konstytucji RP. Nie został także w sprawie naruszony powoływany w kasacji art. 24 Konstytucji RP, ustanawiający zasadę, że praca znajduje się pod ochroną Rzeczypospolitej Polskiej, a państwo sprawuje nadzór nad warunkami wykonywania pracy. Regulacja art. 23¹ KP zgodna jest z tą zasadą, gdyż generalnie służy umacnianiu interesów pracowników, zapewniając im większą stabilizację zatrudnienia, to zaś, że w pewnych szczególnych, wyjątkowych przypadkach może być ona oceniana inaczej, nie może mieć przesądzają-

cego znaczenia. Zaznaczyć na koniec dodatkowo należy, że w kasacji brak jest uzasadnienia, na czym polega sprzeczność zaskarżonego wyroku z konstytucyjną zasadą, że praca znajduje się pod ochroną Rzeczypospolitej Polskiej i chociażby już z tego względu zarzut naruszenia art. 24 Konstytucji RP nie mógł być przez Sąd Najwyższy potraktowany na serio.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy, stosownie do art. 393¹² KPC, orzekł jak w sentencji wyroku.

=====